

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון – תורה: דברים (פתיחה וסיכום) – (26x1) – 26 נקודות

פרק שני – תורה: דברים (מצוות) – (26x1) – 26 נקודות

פרק שלישי – נביאים: מלכים ב, ירמיה, יחזקאל

פרק רביעי – כתובים: עזרא ונחמיה

{ (16x3) – 48 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

בפרקים השלישי והרביעי יש לענות על שלוש שאלות סך הכול: על שאלה אחת לפחות מן הפרק הרביעי, ועל שתי שאלות נוספות לבחירתכם.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: העתקה של דברי פרשן בלי הסבר לא תיחשב לתשובה.

פרק ראשון – תורה: דברים (פתיחה וסיכום) (26 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1-2 (26 נקודות).

1. יחידת פתיחה – קריאת שמע – פרק ו', פסוקים ד'-ט'

- א.** (1) מהו הרעיון המשותף לפרק ה', פסוקים ו'-ז', ולפרק ו', פסוק ד'?
- (2) יש המפרשים כי בפרק ו', פסוק ד' יש התייחסות לשני זמנים שונים. הסבירו את הפסוק על פי פרשנות זו, בתשובתכם ציינו מה הם שני הזמנים ואיזה חלק בפסוק מתייחס לכל אחד מהם. (10 נקודות)
- ב.** מלבי"ם (לפסוק ד'): "שכל האומות הקודמים שהיו מאמינים בריבוי האלוהות... [חשבו] שיש אלוהים פועל טוב ויש אלוהים פועל רע, כי לא יכלו לצייר שהטוב והרע הנמצא בעולם יצאו משורש אחד, ועל כן היו מתיירים מפועל הרע ואוהבים את הפועל הטוב. וכאשר בא בתורת אמת ללמדם שיתאחדו היראה והאהבה לאלוקי אמת, הוצרך להקדים להם אמונת הייחוד, שאלוקי עולם הוא אחד ואין זולתו".
- (1) על פי מלבי"ם, מהי האמונה המוטעית שפסוק ד' שולל?
- (2) בספר דברים יש ציווי לאהוב את ה' ויש ציווי לירא ממנו. על פי מלבי"ם, הסבירו מדוע יש צורך להקדים לשני ציוויים אלה את אמונת הייחוד. (9 נקודות)
- ג.** בראשית רבה, פרשה צ"ח, אות ג': "בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו, אמר להם: ... שמא יש בלבבכם מחלוקת [ספק, ערעור] על הקדוש ברוך הוא? אמרו לו: שמע ישראל אבינו, כשם שאין בליבך מחלוקת על הקדוש ברוך הוא, כך אין בליבנו מחלוקת, אלא ה' אלוקינו ה' אחד...".
- (1) מיהו "ישראל" על פי פשט הפסוק (פרק ו', פסוק ד'), ומיהו "ישראל" על פי המדרש?
- (2) על פי המדרש, הסבירו את משמעות ההצהרה של בני יעקב "ה' אחד". (7 נקודות)

2. יחידת סיכום – פרק כ"ו, פסוקים א'–י"א – מקרא ביכורים

- א. (1) על פי פירוש שלמדתם, מהו הטעם של מצוות הבאת ביכורים?
 (2) צטטו מפסוקים ה'–י"א ראייה לטעם המצווה שכתבתם בתת-סעיף א(1). הסבירו כיצד הציטוט שהבאתם הוא ראייה לטעם המצווה.
 (10 נקודות)
- ב. הרב תמיר גרנות: "לפי מבנה ה'אמירה' ותכניה, היא מכוונת לחבר את הסיטואציה הפרטית [המצב האישי] שבה אדם נמצא בשעה שהבכירו הפירות הראשונים בשדהו, והרגשות החיוביים והאישיים המלווים אותה, עם ההקשר הכללי-לאומי של מציאותו, כלומר ההיבטים הלאומיים וההיסטוריים של קיומו הפרטי, אשר נותנים משמעות כללית לשמחתו הפרטית".
 (1) עיינו בפסוקים ו'–י'.
 – ציינו את הפסוקים שבהם באים לידי ביטוי "ההיבטים הלאומיים וההיסטוריים" ואת הפסוק שבו באה לידי ביטוי "הסיטואציה הפרטית".
 – כתבו הבדל לשוני בין שתי קבוצות הפסוקים.
 (2) על פי הרב גרנות, הסבירו מדוע בזמן שהאדם מביא ביכורים הוא מציין אירועים לאומיים והיסטוריים.
 (9 נקודות)
- ג. עיינו בפרק כ"ו, פסוקים י"ב–ט"ו.
 פסוקים אלה עוסקים במצוות ביעור מעשרות וכוללים, כמו מצוות הביכורים, נוסח שעל האדם לומר בזמן הוצאת המעשרות מביתו והבאתם למקדש.
 (1) עיינו בפסוקים י"ג–ט"ו, וציינו את הפסוקים שיש בהם אמירה אישית-פרטית ואת הפסוק שיש בו אמירה לאומית.
 (2) מהי האמירה הלאומית שעל האדם לומר בביעור מעשרות?
 ציינו הבדל אחד בין האמירה הלאומית שעל האדם לומר בביעור מעשרות לבין האמירה הלאומית במקרא ביכורים שאליה התייחסתם בתת-סעיף ב(1).
 (7 נקודות)

פרק שני – תורה: דברים (מצוות) (26 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 3-6 (26 נקודות).

3. יחידת לא תוכל להתעלם, בן סורר ומורה – דברים כ"א, פסוקים י"ח-כ"א

א. עיינו בפסוקים י"ח-כ"א.

(1) על פי פסוקים אלה, כתבו בלשונכם שני מאפיינים של ההתנהגות של בן סורר ומורה.

(2) על פי פסוקים אלה, כתבו שתי פעולות שההורים של בן סורר ומורה צריכים לעשות.

לדעתכם, מדוע את הפעולות האלה צריכים לעשות דווקא ההורים?

(10 נקודות)

ב. רמב"ן: "על דעת רבותינו אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה ומכל המצוות... [בן סורר ומורה] עובר על מה

שנצטוונו 'קדשים תהיו' (ויקרא י"ט, ב') ונאמר עוד 'ואתו תעבדו ובו תדבקו' (י"ג, ה'), כאשר פירשתי שנצטוונו לדעת השם בכל דרכינו".

(1) הסבירו כיצד רבותינו (המוזכרים בפירוש רמב"ן) מסיקים שפרשת בן סורר ומורה עוסקת במי שהגיע לגיל מצוות.

(2) רמב"ן מצטט שני ציוויים שבן סורר ומורה עובר עליהם.

הסבירו אחד מן הציוויים, וכתבו כיצד בן סורר ומורה עובר על ציווי זה.

(9 נקודות)

ג. בפרשיית בן סורר ומורה, פסוקים י"ח-כ"א, אפשר לזהות הדרגתיות (בתיאור התנהגות הבן, בתיאור היחס לבן ועוד).

הביאו דוגמה אחת להדרגתיות זו, והסבירו אותה. בססו את תשובתכם על לשון הכתוב.

(7 נקודות)

4. יחידת הנהגה – נביא – פרק י"ח

א. (1) עיינו בפסוקים ט'-י"ב.

על פי פסוקים אלה, מדוע אסור לשמוע למעוננים ולקוסמים?

(2) עיינו בפסוק י"ג.

הסבירו את הציווי שבפסוק זה ואת הקשר בין ציווי זה ובין הכתוב בפסוקים ט'-י"ב.

(10 נקודות)

ב. (1) רמב"ן (לפסוקים ט'-י"ב): "זאסר לך הנחשים והקסמים בעבור שעשה לך מעלה גדולה 'לתתך עליון על כל גויי

הארץ' שיקים בקרבך נביא וייתן דבריו בפיו, ואתה תשמע ממנו מה יפעל אל".

על פי רמב"ן, הסבירו בלשונכם מהי המעלה הגדולה שעשה ה' לישראל בהשוואה לגויים.

(2) המשך דברי רמב"ן: "ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש, שיקבלו אותם מן הכוכבים או מן השפלים בשרי

מעלה, שאין כל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך. אבל הנבואה תודיע חפץ ה' ולא ייפול דבר מכל דבריה..."

והנה אתה חלקו וסגולתו שומע עצתו מפיו".

על פי רמב"ן, מדוע נבואת נביאי ה' עדיפה מדברי מגלי העתידות והקוסמים? כתבו שתי סיבות.

(9 נקודות)

ג. עיינו בפסוק ט'.

רלב"ג (לפסוק ט'): "כי אתה בא אל הארץ... לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם' אין הכוונה ב[ציווי] זה [ש]תהיה

האזהרה הזאת רק בארץ... וכבר הזהיר על קצתם [ענייני קסמים שונים] גם כן במקומות אחרים [בתורה] ולא התנה בהם

שיהיה זה [האיסור] בארץ. [אבל] הכוונה כזה [בכתוב 'כי אתה בא אל הארץ'] הוא... [ל]הזהירם על זה יותר מפני בואם אל

הארץ, שימצאו שם הגויים ההם עושים אלו הפעולות המגוננות, ולזה אמר שלא ילמדו לעשות כתועבות הגויים ההם".

(1) מהי ההבנה המוטעית של הציווי בפסוק ט' שרלב"ג שולל, וכיצד הוא מבסס שלילה זו?

(2) על פי רלב"ג, הסבירו מדוע התורה פותחת את הציווי שבפסוק ט' במילים "כי אתה בא אל הארץ".

(7 נקודות)

5. דיני מלחמה – מלחמת עמלק – פרק כ"ה, פסוקים י"ז–י"ט

- א. (1) על פי פסוקים אלה, מה היה חטאו של עמלק? בססו את תשובתכם על הכתוב.
- (2) חז"ל המשילו את חטאו של עמלק לאדם שקירר את מי האמבטיה.
הסבירו את חטאו של עמלק על פי משל זה.
- (3) על פי פסוקים אלה, מה עם ישראל מצווה לעשות לעמלק, ומהו התנאי לקיום מצווה זו?
(10 נקודות)
- ב. רמב"ן (לפסוק י"ז): "זכור את אשר עשה לך עמלק" - כבר הזכרתי המדרש שדרשו בו בספרא: יכול בליבך? כשהוא אומר 'לא תשכח', הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים 'זכור'? שתהא שונה בפ"ך... ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה... והנכון בעיניי לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמיים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם: כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוונו למחות את שמו".
- (1) על פי רמב"ן, איזו אפשרות לקיום הציווי "זכור" מעלה המדרש בספרא (המובא בדברי רמב"ן), ומדוע המדרש דוחה אפשרות זו?
- (2) על פי רמב"ן, כיצד יש לקיים את הציווי "זכור" שבתורה?
(9 נקודות)
- ג. עיינו בספר **שמות**, פרק י"ז, פסוקים א'–י"ג.
- רש"י (לפסוק ח'): "ויבא עמלק" - סמך פרשה זו [המלחמה בעמלק (פסוקים ח'–י"ג)] למקרא זה [פסוק ז'], לומר: תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צורכיכם, ואתם אומרים: היש ה' בקרבנו אם אין?! חייכם שהכלב בא ונושך אתכם, ואתם צועקים אליי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר: אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן [פעם] שנייה וכן [פעם] שלישית. פגעו [פגשו] באדם אחד, אמר לו אותו הבן: ראית את אבא? אמר לו אביו: אינך יודע היכן אני?! השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו".
- (1) על פי פסוק ז', מה היה החטא של בני ישראל לפני מלחמת עמלק?
- (2) על פי רש"י, כיצד מלחמת עמלק עשויה להביא לתיקון חטא זה?
(7 נקודות)

6. יחידת פתח תפתח – פרק כ"ד, פסוקים י"ד–ט"ו

א. (1) הסבירו את האיסור המוזכר בפסוקים אלה.

(2) מהו הנימוק בתורה לאיסור זה? בתשובתכם הסבירו את המילים "וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ" (פסוק ט"ו).
(10 נקודות)

ב. עיינו בפסוק י"ד ובו **יקרא**, פרק י"ט, פסוק י"ג.

רש"י (לפסוק י"ד): "לא תעשק שכיר" - והלוא כבר כתוב, אלא לעבור על האביון בשני לאווין: לא תעשוק שכר שכיר שהוא עני ואביון, ועל העשיר כבר הוזכר 'לא תעשק את רעך' (ויקרא י"ט, י"ג).".

רמב"ן (לפסוק י"ד): "לא תעשק שכיר עני ואביון" - ידבר הכתוב בהווה, שהעניים והאביונים והגרים משכירים עצמם".
על פי כל אחד מן הפרשנים, מדוע התורה מזכירה את העני והאביון באיסור העושק?
(9 נקודות)

ג. עיינו בפסוק ט"ו.

ספרי (דברים, פסוק קי"ז): "ולא יקרא עליך יכול [ייתכן ש...] אם קרא עליך יהיה בך חטא, ואם לא - לא יהא בך חטא? תלמוד לומר: 'והיה בך חטא' מכל מקום [בכל מקרה]. אם כן למה נאמר וקרא עליך אל ה' ממחר אני ליפרע [לשלם עונש] על ידי קורא יותר ממי שאינו קורא".

(1) מהו הפירוש למילים "ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא" שמדרש "ספרי" שולל בדבריו?

(2) על פי תשובת מדרש "ספרי", מה התורה מלמדת באמצעות המילים "ולא יקרא עליך אל ה'?"
(7 נקודות)

שימו לב: בפרקים השלישי והרביעי יש לענות על שלוש שאלות סך הכול: על שאלה אחת לפחות מן הפרק הרביעי, ועל שתי שאלות נוספות לבחירתכם.

פרק שלישי – נביאים: מלכים ב, ירמיה, יחזקאל

7. מלכים ב, פרק כ"א

א. עיינו בפסוקים א'–ט"ו.

(1) מהו המעשה של מנשה המנוגד למעשה של חזקיהו אביו?

(2) בתיאור המעשים של מנשה הכתוב מזכיר פעמיים את אחאב.

לשם מה אחאב מוזכר בכל פעם?

(6 נקודות)

ב. עיינו בפסוקים י"ב–ט"ו.

(1) מהי הגזרה שנגזרה על ממלכת יהודה בימי מנשה?

(2) על פי מה שלמדתם (אפשר להיעזר בכתוב בפרקים הבאים), כתבו מדוע גזרה זו לא התקיימה בימי המלך יאשיהו,

ומי המלך שבימיו התקיימה גזרה זו.

(5 נקודות)

ג. עיינו בדברי הימים ב, פרק ל"ג, פסוקים י'–כ'.

(1) מהו המידע החדש על אודות מנשה שנוסף בפסוקים אלה על הנאמר עליו בספר מלכים?

(2) אברבנאל (למלכים ב, פרק כ"ג, פסוק כ"ט): "מנשה עשה תשובה מתוך צרה בהיותו אסור ביד מלך בבל והתפלל

אל ה'... ולא אמר הכתוב שהיה תשובתו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו... לפי שהיה תשובתו מתוך צרה... ואחשוב שהנביא ירמיהו אשר כתב את הספר הזה [מלכים], לא ראה לכתוב כאן תשובת מנשה לזאת הסיבה, רוצה

לומר להיותה בלתי שלמה".

מהי השאלה שאברבנאל עונה עליה בפירושו, ומהי תשובתו על שאלה זו?

(5 נקודות)

8. ירמיה, פרק א'

א. (1) עיינו בפסוק ה'.

על פי מה שלמדתם, כתבו שני דברים המייחדים את המינוי של ירמיהו לנביא בהשוואה למינוי של נביאים אחרים.

בתשובתכם ציינו מאילו מילים בפסוק ה' לומדים כל אחד מן הדברים.

(2) עיינו בפסוק י'.

מה אפשר ללמוד על תוכן הנבואות של ירמיהו מן הפעלים בפסוק זה?

(6 נקודות)

ב. עיינו בפסוקים י"א–ט"ו.

רש"י (לפסוק י"א): "השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות, אף אני ממהר לעשות דברי".

שד"ל (לפסוק י"ב): "כי שקד אני - לשון הנופל על הלשון. ואין הכוונה כי ממהר אני לקיים דברי כמו השקד שממהר

להוציא פרח, שאם כן היה לו לומר כי ממהר אני. כי אומנם אין שורש ש-ק-ד מורה על העשייה מהר, כי אם על

ההשגחה על הדבר בלא התרשלות ובלא שכחה".

על פי כל אחד מן הפרשנים, הסבירו מה מסמל מקל השקד במראה שראה ירמיהו. (5 נקודות)

ג. "נמצאו דבריה ואכלם ויהי דברך (דברך) לי לששון ולשמחת לבבי פי נקרא שמך עלי ה' אלקי צבאות". (ירמיה ט"ו, ט"ז)

מהר"י קרא (לפסוק ט"ז): "ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי - ולא מפני שהייתי שמח להינבא פורענות על ישראל

שהרי מתעצב אני כשאראה הפורענות שעתידי לבוא עליהם... אלא שנקרא שמך עליי שאתה ה' אלוקי צבאות אדון

כל הבריות, לכך אני מקבל עליי ללכת בשליחותך".

על פי מהר"י קרא, מהי השאלה שדברי הנביא בפסוק ט"ז מעוררים, ומהי התשובה על שאלה זו? (5 נקודות)

9. יחזקאל, פרק ל"ו

א. (1) עיינו בפסוקים ד'–ז'.

על פי פסוקים אלה, מה מעורר את חמתו של ה'?

(2) הסבירו כיצד הרעיון של עונש בדרך של מידה כנגד מידה בא לידי ביטוי בפסוקים ו'–ז'. בססו את תשובתכם על לשון הכתוב.

(6 נקודות)

ב. (1) עיינו בפסוק י"ג.

על פי מה שלמדתם, מהי התפיסה המוטעית של הגויים בנוגע לארץ-ישראל, ומהי התפיסה הנכונה בנוגע לארץ-ישראל?

(2) "אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא' " (סנהדרין צ"ח, ע"א).

הסבירו בלשונכם את דברי הגמרא, וכתבו כיצד דברי הגמרא באים לידי ביטוי בימינו.

(5 נקודות)

ג. עיינו בפסוקים כ'–כ"ד.

מהר"י קרא (לפסוק כ'): "ויבוא' - ישראל, 'אל הגוים אשר באו שם' - אל האומות אשר הגליתי אותם שם ביניהם, 'זיחללו את שם קדשי' - ומהו החילול? 'באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו' שאומות העולם אומרין להם: עם ה' וחביבין בעיניו, ואם היה יכולת בידו לעוזרם שלא יצאו מארצם הוא היה עושה, אבל תשש כוחו... וחילול זה על ידן של ישראל הוא".

(1) על פי מהר"י קרא, הסבירו מדוע הנביא מאשים את עם ישראל בחילול השם.

(2) על פי פסוקים כ'–כ"ד, מהי הסיבה לגאולת ישראל? בססו את תשובתכם על הכתוב.

(5 נקודות)

פרק רביעי – כתובים: עזרא ונחמיה

10. עזרא, פרקים ג'-ד'

א. עיינו בפרק ג'.

- (1) על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע בנו את המזבח לפני ייסוד היכל ה'.
- (2) מה היו שתי התגובות של העם על ייסוד ההיכל? הסבירו כל אחת מן התגובות. (8 נקודות)

ב. עיינו בפרק ד', פסוקים א'-ג'.

- (1) מה ביקשו צרי יהודה ובנימין מזרובבל, ומה ענה להם זרובבל?
- (2) על פי פירוש שלמדתם, הסבירו מדוע ענה זרובבל תשובה זו. (8 נקודות)

11. נחמיה, פרקים א'-ב'

א. בפרק א', פסוקים ה'-י"א כתובה תפילת נחמיה.

מהו האירוע שבעקבותיו התפלל נחמיה? (4 נקודות)

- ב. (1) על פי פרק א', פסוק י"א, מה ביקש נחמיה מה'?
- (2) על פי המסופר בפרק ב', פסוקים א'-ו', האם נענתה בקשתו של נחמיה? בססו את תשובתכם על הפסוקים.
- (3) בפרק א', פסוקים ח'-ט' נחמיה מזכיר לה' את הבטחתו למשה. מהו הקשר בין הבטחת ה' למשה ובין המשימה שנחמיה רוצה לבצע? (12 נקודות)

בהצלחה!